

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

УДК 347.7

Олійник Юлія Володимирівна

*викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Oliinyk Yuliia

*Teacher of the Department of Theory and History of State and Law
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА ПРАВНИЧА
ДОПОМОГА» З СУМІЖНИМИ КАТЕГОРІЯМИ
CORRELATION OF THE CONCEPT OF "PROFESSIONAL LEGAL
AID" WITH RELATED CATEGORIES**

***Анотація.** За допомогою системного, структурно-функціонального та компаративного методів, а також методу аналізу та синтезу висвітлено існуючі в сучасній правовій доктрині підходи до розуміння категорій «правова допомога», «правнича допомога», «професійна правнича допомога», розкрито їх зміст. Доведено, що вказані терміно-поняття являють собою словосполучення, необхідною складовою яких є слово «допомога», яке вирізняється своєю однозначністю.*

На підставі чинного законодавства, законопроектів та довідкової літератури доведено, що терміно-поняття «професійна правнича допомога», як словесний символ поняття, яким відображається окремий вид правової допомоги, з поміж-інших вирізняється суб'єктним складом, а саме, надається особами, які належать до правничої професії.

Запропоновано дефініцію терміно-поняття «професійна правнича допомога», розкрито його зміст, визначено ознаки цього поняття (є

елементом механізму захисту прав людини; зводиться до надання суб'єктами – фізичними особами (правниками, юристами), які здобули необхідні теоретичні знання і практичні навички у сфері право тлумачення, право реалізації та правового захисту правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення; гарантована державою кожному).

З'ясовано співвідношення категорії «професійна правнича допомога» з суміжними поняттями з погляду філософських категорій діалектики «загальне», «особливе», «одиничне».

Висвітлено спільні та відмінні риси досліджуваних категорій.

Ключові слова: *соціально-правовий механізм забезпечення прав людини, механізм захисту прав людини, правова допомога, правнича допомога, професійна правнича допомога.*

Summary. *After using systemic, structural-functional and comparative methods, as well as the method of analysis and synthesis the author has highlighted existing in today legal doctrine approaches to understanding the categories "legal aid", "legal assistance", "professional legal aid". She has also revealed, their content It has been proven that the specified terms are phrases, the necessary component of which is the word "aid", which is distinguished by its ambiguity.*

On the basis of the current legislation, draft laws and reference literature, it has been proven that the term "professional legal aid", as a verbal symbol of the concept that reflects a particular type of legal aid, is distinguished from others by its subject composition, namely, it is provided by persons who belong to the legal profession.

The definition of the term "professional legal aid" has been proposed, its meaning has been disclosed, the signs of this concept have been defined (it is an

element of the mechanism of protection of human rights; it is reduced to the provision by actors—individuals (lawyers, defenders) who have acquired the necessary theoretical knowledge and practical skills in the field of legal interpretation, legal implementation and legal protection of legal services aimed at ensuring the realization of rights and freedoms of the man and the citizen, protection of these rights and freedoms, their restoration in case of violation; guaranteed by the state to everyone).

The correlation of the category "professional legal aid" with related concepts from the point of view of the philosophical categories of dialectics "general", "special", "single" has been clarified.

Common and distinctive features of the researched categories have been highlighted.

Key words: *socio-legal mechanism for ensuring human rights, mechanism for protecting human rights, legal aid, legal aid, professional legal aid.*

Постановка проблеми. Важливим завданням, що постає перед загальнотеоретичною юридичною наукою, є уточнення її понятійно-категоріального апарату. На цьому неодноразово акцентували свою увагу вітчизняні правники. Водночас, найчастіше вирішення такого завдання зводиться не тільки до розкриття змісту досліджуваної категорії, але й до з'ясування її співвідношення з суміжними поняттями. Важливою складовою частиною такого категоріального апарату є «професійна правнича допомога».

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року суб'єктом законотворчості терміно-поняття «правова допомога» у ч. 4 ст. 29 Основного Закону було замінено на «правнича допомога», а у ст. 59 – на «професійна правнича допомога» та додано нову статтю 131², де у ч. 1 закріплено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє

адвокатура [1]. Зазначені інститути відіграють суттєву роль у механізмі захисту прав і свобод людини, особливо в умовах становлення та розвитку нашої держави як демократичної, соціальної та правової, що прагне зайняти гідне місце у європейському співтоваристві. Звідси звернення до питання з'ясування смислового навантаження та співвідношення поняття «професійна правнича допомога» із іншими категоріями є досить актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у розробку досліджуваної проблематики внесли вітчизняні учені, праці яких можна звести до двох груп: 1) роботи, в яких вчені-теоретики приділяють увагу понятійно-категоріальному апарату через призму співвідношення понять (праці І. Сердюка «Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять» [2], В. Боняк «Співвідношення поняття «органи охорони правопорядку України» з суміжними категоріями» [3], Я. Єрмоленка «Поняття «механізм охорони прав людини» у співвідношенні з суміжними категоріями» [4] та ін.; 2) дослідження, у яких науковці висвітлюють феномени правової допомоги, правничої та професійної правничої допомоги (роботи Є. Ананьєва «Юридична допомога. Правнича чи правова?» [5], А. Гаркуші «Деякі аспекти надання безоплатної правової допомоги в Україні» [6], О. Крушніцької «Розмежування поняття правової допомоги» [7], М. Пришляка «Про співвідношення понять «правова допомога», «юридична допомога», «професійна правнича допомога» [8], тощо. Водночас питання з'ясування спільних рис та відмінностей таких категорій, як «професійна правнича допомога», «правнича допомога», «правова допомога» у юридичній науці досліджено фрагментарно.

Метою дослідження є з'ясування співвідношення поняття «професійна правнича допомога» з іншими категоріями, тобто визначення їх спільних рис та відмінностей.

У якості методологічної основи пізнання ми послуговалися можливостями системного, структурно-функціонального та компаративного методів, а також методу аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу. Досліджуване нами питання набуває неабиякого значення з огляду на зміст ст. 3 Конституції України, у якій закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права, свободи та їх гарантії у якості таких, що визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Такий підхід законодавця вимагає постійної уваги наукової спільноти до проблематики забезпечення прав і свобод людини і громадянина, важливою складовою якої є захист таких прав.

Визначена нами дослідницька мета передбачає розкриття змісту категорій «правова допомога», «правнича допомога», «професійна правнича допомога», що є відображенням змісту інституційної складової механізму захисту прав людини, з'ясування їх сутнісно-змістовних ознак, визначення обсягу досліджуваних понять та їх співвідношення. Усі вказані вище терміно-поняття являють собою словосполучення, необхідною складовою яких є слово «допомога», яке вирізняється своєю однозначністю.

Серед трактувань терміну «допомога» найбільш прийнятним вважаємо його розуміння як захисту. Підтвердженням цьому слугує рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу). У цьому рішенні для розкриття змісту поняття «медична допомога» Конституційний Суд України здійснив граматичний аналіз цього словосполучення та дослідив

правові акти. Орган конституційної юрисдикції дійшов висновку, що у лінгвістичному аспекті слово «допомога» означає сприяння, підтримку (фізичну, матеріальну, моральну тощо) в чому-небудь; захист кого-небудь, порятунок у біді; робити певний вплив, що дає потрібні наслідки, приносить полегшення, користь; дію, скеровану на підтримку (реалізацію чийх-небудь запитів або потреб у чому-небудь) за певних обставин [9].

Відправною категорією вказаного нами категоріального ряду є механізм захисту прав і свобод людини (про його значення для забезпечення прав людини свідчить і той факт, що в тексті Конституції України термінами «захист», «захищаються», «захищати» суб'єкт законотворчості послуговувався більше ніж 40 разів). У загальнотеоретичній науці вказаний механізм розглядають як елемент соціально-правового механізму забезпечення прав людини (останній охоплює собою механізм реалізації прав людини; механізм охорони та механізм захисту прав людини) та приділяють йому окрему увагу.

В. Боняк, досліджуючи конституційне право людини і громадянина на освіту та механізм його забезпечення в Україні, поряд із реалізацією та охороною вказаного права, акцентує увагу й на механізмі захисту вказаної можливості. Дослідниця хоча й не надає визначення поняття такого механізму, однак наголошує на його основному призначенні— забезпечити відновлення порушеного права на освіту та притягнути осіб, винних у його вчиненні, до юридичної відповідальності [10, с. 12-13].

Інший вітчизняний науковець, Н. Бровко, характеризує механізм правового захисту як динамічну систему правових форм, засобів і заходів, дія і взаємодія яких спрямовані на запобігання порушенням прав людини чи на їх відновлення у разі порушення.

У структурі досліджуваного правником механізму правового захисту правник виокремлює такі його елементи: 1) охорону прав; 2) захист прав; 3) юридичну допомогу людині [11]. Не вдаючись до аналізу пропонованої

вченим структури досліджуваного явища, акцентуємо увагу на характеристиці категорії «захист права», що надана автором. Захист права, наголошує вчений, є частиною правового захисту людини і складається з примусової правової (у тому числі матеріально-правової і процесуальної) діяльності органів державної влади і управління, правоохоронних органів, громадських організацій і посадових осіб, а також громадян і осіб без громадянства, здійснюваної законними засобами з метою підтвердження або відновлення оскарженого або порушеного права людини. Захист права, як уважає правник, – це юридична діяльність, яка здійснюється з метою підтвердження чи відновлення оскарженого чи порушеного основного права [11].

Поряд із вищезазначеним, заслуговує на увагу підхід І. Ромащенко, який акцентує увагу на можливостях особи самостійно захищати свої права. Правник пропонує поділяти форми захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів на безпосередню та опосередковану, що є виправданим, оскільки відображає сутність самозахисту як такої форми захисту, яка використовується внаслідок самостійних дій потерпілої особи та, відповідно, адекватно характеризує зміст інших форм захисту, за яких потрібне буде звернення потерпілої особи до органів чи осіб, уповноважених на захист цивільних прав [12].

О. Скакун розглядає механізм захисту прав людини як заходи, що призводять до відновлення порушених неправомірними діями прав та відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення. Без можливості захисту прав людини, наголошує науковець, їх охорона буде неповною. Дослідниця характеризує захист як найдієвішу охорону, другий її ступінь [13].

Отже, механізму захисту прав людини відведено чільне місце у соціально-правовому механізмі забезпечення прав людини. Цей механізм включає нормативні засоби забезпечення прав і свобод людини та

державні й недержавні інституційні засоби забезпечення прав і свобод людини [14]. Він являє собою систему законодавчо визначених заходів (дій), які у процесі своєї діяльності органи публічної влади, правозахисні інституції вживають для підтримки людини за певних обставин, полегшення її становища, порятунку у біді, захисту з метою відновлення порушених чи ущемлених прав.

Важливою складовою механізму захисту прав і свобод людини є правова допомога. Правова допомога – це надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення, гарантування кожному користуватися правом на правову допомогу [15]. І хоча, як наголошувалося нами вище, ця можливість суб'єктом законотворчості у ст. 59 Основного Закону замінена на право на професійну правничу допомогу, однак право на правову допомогу передбачено:

- засадничими положеннями Конституції України, зокрема, статті 24, яка утворює рівність громадян у їх конституційних правах та рівність перед законом, рівність прав жінки і чоловіка, включно і їх рівні можливості щодо правового захисту [1].
- положеннями відповідних профільних законів України, зокрема, «Про безоплатну правову допомогу» та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», у яких законодавець послуговувався сталим поняттям «правова допомога», його структурою (видами «правової допомоги») та вищенаведеною його дефініцією [5].

Конституційний Суд України, як орган, що вирішує питання про відповідність Конституції України законів України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня

2016 року констатував відповідність вищевказаних змін Основному Закону та резюмував, що пропонована для доповнення Основного Закону Української держави стаття 131⁻² *не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина*, а зміни до частини першої статті 59 Основного Закону України стосовно права кожного на професійну правничу допомогу (ст.131⁻²) враховують той факт, що саме адвокат має необхідний професійний рівень та можливість забезпечити реалізацію права кожного на захист від кримінального обвинувачення та представництво його інтересів у суді (п. 3.17. Висновку) [16].

Відповідно до ч. 1 ст. 8 чинного Закону України «Про безоплатну правову допомогу», правом на правову допомогу, згідно з Конституцією України та законодавством, наділені усі особи, які перебувають під юрисдикцією України.

Зі змісту вказаного нормативно-правового акта випливає, що різновидом правової допомоги є безоплатна первинна правова допомога (законодавець визначає її як вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 1 ст. 7 аналізованого Закону)) [15].

Згідно з ч. 2 та 3 ст. 7 вказаного Закону безоплатна первинна правова допомога в Україні зводиться до правових послуг, які охоплюють собою надання правової інформації, а також консультацій і роз'яснень з правових питань; також такою допомогою є складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру) й надання консультацій, роз'яснень та підготовка проектів договорів користування земельними ділянками (оренда, суборенда, земельний сервітут, емфітевзис, суперфіцій) для сільського населення –

власників земельних ділянок. Така допомога включає й забезпечення доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації (ч. 4 ст. 7).

У ст. 9 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» законодавець визначив суб'єктів надання безоплатної первинної правової допомоги та включив у цей перелік органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичних та юридичних осіб приватного права; спеціалізовані установи та центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги [15].

Також у ст. 3 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» суб'єкт законотворчості надає визначення поняття «право на безоплатну правову допомогу», з якого випливає, що така конституційно гарантована можливість надається громадянину України, іноземцю, особі без громадянства, включно і біженцю чи особі, яка потребує додаткового захисту, і передбачає отримання в повному обсязі безоплатної первинної правової допомоги, а у випадках, передбачених нормами національного законодавства, певній категорії осіб гарантується можливість отримати й безоплатну вторинну правову допомогу [15].

Крім цього, слід погодитися з ученими, які вказують, що якщо існує безоплатна правова допомога, то з ймовірністю побутує і платна правова допомога (зокрема, мова йде про договір про надання правової допомоги адвокатом, відповідно до якого клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору та ін. (п.4 ч.1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Отже, вищевикладене щодо феномену правової допомоги дає нам підстави для виокремлення таких її ознак:

- є складовою механізму захисту прав людини;
- зводиться до надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення;

- суб'єктами її надання є органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи приватного права, а також спеціалізовані установи та центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- надається як безоплатно (первинна та вторинна безоплатна правова допомога), так і на підставі договору про надання правової допомоги адвокатом;
- гарантована кожному.

Законодавцем також введено в обіг і нове терміно-поняття «правнича допомога». Є. Ананьєв, на основі аналізу норм чинного законодавства, акцентує увагу на цьому феномені й визначає правничу допомогу у такий спосіб: це професійна діяльність юристів, яка гарантована ч. 1 ст. 15 ЦПК України та ч. 1 ст. 16 ГПК України як можливий об'єкт користування учасника цивільної/господарської справи [5].

Уявлення про категорію «правова допомога» набуло суттєвого збагачення після включення до тексту Конституції та законодавства України й залучення до наукового обігу терміно-поняття «професійна правнича допомога» як словесного символу поняття, яким відображається окремий вид правової допомоги, що з поміж-інших вирізняється суб'єктним складом, а саме, надається особами, які належать до правничої професії.

Такий підхід вимагає свого подальшого обґрунтування, а саме: а) розкриття змісту й визначення істотних рис терміно-поняття «професійна правнича допомога»; б) визначення його обсягу та в) з'ясування його співвідношення з суміжними поняттями «правнича допомога» та «правова допомога».

У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» обґрунтовується заміна конституційного терміну «правова допомога» на нове поняття – «правнича

допомога». В документі зазначається, що такий підхід обумовлений стандартами української мови, а саме: прикметник, застосований для позначення відповідного виду допомоги, походить від іменника, що позначає саму професію особи, яка надає таку допомогу. Іменником для позначення особи, яка надає послуги у сфері права (у юридичній сфері), є слово «правник». Акцентується, що професійну правничу допомогу надають саме особи, які належать до правничої професії [17].

Узагальнення вищенаведених значень слів відносно професійної правничої допомоги дозволяє зробити такий умовивід про смислове навантаження цього словосполучення: це багатоаспектне соціальне явище, важливими складовими якого є діяльність професійно підготовлених юристів (правників) (осіб, поєднаних за професійною ознакою); аналізоване терміно-поняття пов'язане не тільки з правовими нормами, але й їх практичним застосуванням; зводиться професійна правнича допомога до надання послуг, підтримки, сприяння, захисту, порятунку тих осіб, які цього потребують.

Оскільки професійна правнича допомога є різновидом правової допомоги, а правова допомога є складовою механізму захисту прав людини, то поняттю «професійна правнича допомога» притаманні ті ж самі ознаки, що й вищевказаній категорії:

- є елементом механізму захисту прав людини;
- являє собою надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захист цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення;
- гарантована державою кожному.

Водночас, поняттю «професійна правнича допомога» властиві і специфічні суттєві ознаки. До них слід віднести: а) суб'єктів її надання (це фізичні особи, які здобули необхідні теоретичні знання і практичні навички у сфері правотлумачення, правореалізації та правового захисту,

тобто, це юристи, правники); б) для таких суб'єктів надання правничої допомоги є їх юридичним обов'язком; в) існує дисциплінарна відповідальність суб'єктів надання правничої допомоги, що передбачена законодавством.

Положення чинного законодавства, що розкривають зміст поняття «правова допомога», специфічні суттєві ознаки терміно-поняття «професійна правнича допомога», що вказані нами вище дозволяють запропонувати таку дефініцію: професійна правнича допомога – це надання правниками правових послуг, передбачених законодавством, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захист цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення.

Аналіз наданої нами інтерпретації поняття, що складає предмет дослідження, а також змін у чинному законодавстві дозволяють віднести до суб'єктів надання професійної правничої допомоги (від слова «професійний» – пов'язаний з певною професією; який об'єднує людей однієї професії чи близьких професій) таких осіб [18]:

- захисників (ч. 4 ст. 29, ст. 59 Конституції України);
- адвокатів (у ч. 1. ст.131⁻² Основного Закону зазначено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура), які, відповідно до ч. 4 ст. 131⁻² Конституції України, здійснюють виключне представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення;
- інших правників (ч. 5 ст.131⁻² Конституції України закріплено, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена);

- осіб, що здобули компетентності (результати навчання), яких достатньо для успішного здійснення професійної діяльності (працівники, що перераховані разом з адвокатом у Класифікаторі професій (Розділ 2. «Професіонали») під кодом 2421.2 [19].

Подальший алгоритм нашого дослідження вимагає опори на системний метод пізнання та філософські категорії діалектики «загальне», «особливе», «одиничне».

В. Боняк, при висвітленні співвідношення поняття «органи охорони правопорядку України» з суміжними категоріями», спирається на здобутки вітчизняних учених та наголошує, що сутність системного методу полягає у розгляді того чи іншого явища як певної системи, що включена до системи більш широкого порядку і виконує в ній певні функції, пов'язана з нею різними зв'язками.

Узагальнюючи наявні підходи учених-філософів, дослідниця загальне трактує у такий спосіб: це об'єктивно існуюча тотожність між предметами, речами, явищами, що властива багатьом предметам, речам, явищам у рамках конкретної якісної визначеності. Одиничне існує як таке, окреме. Загальне не існує, як таке, окремо. Всяке загальне не є частинкою, елементом, стороною окремого, оскільки воно відображає останнє не повністю, не цілком, а частково – у тому, що є тотожним у предметах. Одиничне, окреме за своїм змістом, проявом багатше від загального, яке є абстрактним. Однак загальне глибше розкриває зміст, сутність речі. Особливе, як наголошує В. Боняк, це певна сукупність властивостей, притаманна лише даному предмету. Одиничне – це окремий предмет, річ, явище, подія, факт, що характеризуються відповідними просторовими і часовими межами, відповідною визначеністю. Дослідниця резюмує, що відмінність між загальним, особливим і одиничним є відносна [3, с. 123].

Висновки. Отже, використовуючи системний метод пізнання, досліджувані нами явища «професійна правнича допомога», «правнича

допомога», «правова допомога», «механізм захисту прав людини», «соціально-правовий механізм» співвідносяться у такий спосіб: а) професійна правнича допомога є підсистемою правової допомоги; б) професійна правнича допомога є структурним елементом механізму захисту прав людини; в) професійна правнича допомога є складовою соціально-правового механізму забезпечення прав людини.

Категорії «правова допомога», «правнича допомога», «професійна правнича допомога» утворюють понятійний ряд – від найбільшого за обсягом – до найменшого, а саме: 1) термін «правова допомога» є найбільш широким за обсягом поняттям, однак з найменшим змістом; 2) терміно-поняття «правнича допомога» має дещо вужчий обсяг, проте зміст його більший у порівнянні з категорією «правова допомога»; 3) «професійна правнича допомога» є поняттям з найменшим обсягом, проте з найбільшим у порівнянні з зазначеними категоріями змістом.

Наступним кроком у нашому дослідженні є з'ясування питання про те, як же співвідносяться досліджувані нами загальнотеоретичні категорії (з погляду філософських категорій діалектики «загальне», «особливе», «одиничне»). Їх співвідношення можна відобразити у такий спосіб: «правова допомога» є загальним родовим поняттям; терміно-поняття «правнича допомога» та «професійна правнича допомога» є особливим, а адвокатська професійна допомога, яка надається адвокатом – одиничним.

Висвітлення сутнісно-змістовних ознак категорій, що досліджуються дозволив висвітлити їх спільні та відмінні риси. Спільними рисами є такі: а) досліджувані нами поняття «правова допомога», «правнича допомога», «професійна правнича допомога» є складовими елементами механізму захисту прав людини; б) надання таких видів допомоги ґрунтується на конституційно-правових засадах; в) всі види такої допомоги гарантуються державою; г) здійснюються в інтересах особи, яка потребує такої допомоги

з метою здійснення її захисту, представництва та надання інших видів допомоги.

Відмінностями досліджуваних категорій є:

1) за суб'єктом складом (ті, хто надає допомогу):

– правова допомога надається органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами приватного права, спеціалізованими установами, центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги [15];

– професійна правнича допомога надається адвокатами, захисниками, іншими правниками, що в результаті здобуття вищої юридичної освіти здобули компетентності, яких достатньо для успішного здійснення професійної діяльності;

– адвокатська правнича допомога – фізичною особою, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що визначені законодавством України (така діяльність може здійснюватися і адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням) [20];

2) за видами правових послуг, що надаються:

– безоплатна первинна правова допомога зводиться до надання правової інформації, консультацій та роз'яснень із правових питань, складання заяв, скарг та інших документів правового характеру, окрім документів процесуального характеру;

– безоплатна вторинна включає такі види правових послуг, як захист, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу в судах, інших органах публічної влади та перед іншими особами та складання документів процесуального характеру [15];

– адвокатська діяльність охоплює собою надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів публічної влади та

держави; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення; надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні; представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань та інші види адвокатської діяльності, не заборонені законом (всі вони перераховані у ст.19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [20].

3) щодо оплати за таку допомогу:

– безоплатно надаються первинна правова допомога (всім особам, які перебувають під юрисдикцією Української держави) та вторинна правова допомога (для тих категорій осіб, які визначені у ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»);

– правова допомога надається за кошти (платно) – на основі договору про надання такої допомоги адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, які зобов'язуються здійснити захист,

представництво чи надати інші види правової допомоги другій стороні [20].

Література

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Сердюк І.А. Норма права, правова норма і юридична норма : співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 129-135.
3. Боняк В.О. Співвідношення поняття «орган охорони правопорядку України» із суміжними категоріями. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 117-125.
4. Єрмоленко Я. Поняття «механізм охорони прав людини» у співвідношенні з суміжними категоріями. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. №4. С. 65-70.
5. Ананьєв Є. Юридична допомога. Правнича чи правова? URL: <http://www.pravozahist.com/index.php/2017-08-22-11-59-10/71yuridichnadopomoga-pravnichachi-pravova>
6. Гаркуша А. Деякі аспекти надання безоплатної правової допомоги в Україні. URL: https://forumprava.pp.ua/files/015-022-2019-2-FP-Narkusha_4.pdf
7. Крушніцька О. Розмежування поняття правової допомоги. *Часопис Київського університету права. Конституційне право. Муніципальне право*. 2019/4. С. 98-102. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/119/107/>; doi: 10.36695/2219-5521.4.2019.15

8. Пришляк М. І. Про співвідношення понять «правова допомога», «юридична допомога», «професійна правнича допомога». URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v4-1_2018/18.pdf
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) : Рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02#Text>
10. Боняк В.О. Конституційне право людини і громадянина на освіту та його забезпечення в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук : Київ, 2005. 20 с.
11. Бровко Н.І. Механізм правового захисту прав людини та його елементи. URL: https://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/faculteti/zbirnik_tez_mehanizm_zahist_prav_ludin.pdf
12. Ромащенко І.О. Порядок та форми захисту суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів шляхом зміни та припинення правовідношення. URL: https://www.researchgate.net/publication/319911744_poradok_ta_formi_zahistu_sub'ektivnih_civilnih_prav_ta_ohoronuvanih_zakonom_interesiv_slahom_zmini_ta_pripinenna_pravovidnosenna
13. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-51.html>
14. Лемак В.В., Туряниця В.В. Складові механізму захисту та гарантії прав і свобод людини. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17752/3.pdf>

15. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/print>
16. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 20 січня 2016 року № 1-в/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-16#Text>
17. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/gh2pw00b?an=4>
18. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 8 : Природа-Ряхтливий / ред. тому: В. О. Винник [та ін.]. 1977. 927 с.
19. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. Із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства економіки України від 25 жовтня 2021 року №810. URL: https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433
20. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI, поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/print>

References

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
2. Serdiuk I.A. Norma prava, pravova norma i yurydychna norma : spivvidnoshennia poniat [Rule of law, legal norm and legal norm :

- relationship of concepts]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav.* 2012. № 1. S. 129-135.
3. Boniak V.O. Spivvidnoshennia poniattia «orhan okhorony pravoporiadku Ukrainy» iz sumizhnymy katehoriiami [Correlation of the concept of "law enforcement body of Ukraine" with related categories]. *Pravo i suspilstvo.* 2015. № 5. S. 117-125.
  4. Yermolenko Ya. Poniattia «mekhanizm okhorony prav liudyny» u spivvidnoshenni z sumizhnymy katehoriiami [The concept of "mechanism for the protection of human rights" in relation to related categories]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav.* 2017. №4. S. 65-70.
  5. Ananiev Ye. Yurydychna dopomoha. Pravnycha chy pravova? [Legal assistance. Legal or legal?]. URL: <http://www.pravozahist.com/index.php/2017-08-22-11-59-10/71yuridichnadopomoga-pravnycha-chi-pravova>
  6. Harkusha A. Deiaki aspekty nadання bezoplatnoi pravovoi dopomohy v Ukraini [Some aspects of providing free legal aid in Ukraine]. URL: https://forumprava.pp.ua/files/015-022-2019-2-FP-Harkusha_4.pdf
  7. Krushnitska O. Rozmezhuvannia poniattia pravovoi dopomohy [Definition of the concept of legal aid]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava. Konstytutsiine pravo. Munitsypalne pravo.* 2019/4. S. 98-102. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/119/107/>; doi: 10.36695/2219-5521.4.2019.15
  8. Pryshliak M. I. Pro spivvidnoshennia poniat «pravova dopomoha», «iurydychna dopomoha», «profesiina pravnycha dopomoha» [About the relationship between the concepts of "legal aid", "legal aid", "professional legal aid"]. URL: http://pju.nuoua.od.ua/v4-1_2018/18.pdf
  9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 53 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo ofitsiinoho

- tlumachennia polozhennia chastyny tretoi statti 49 Konstytutsii Ukrainy «u derzhavnykh i komunalnykh zakladakh okhorony zdorovia medychna dopomoha nadaietsia bezoplatno» (sprava pro bezoplatnu medychnu dopomohu) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional submission of 53 People's Deputies of Ukraine regarding the official interpretation of the provision of the third part of Article 49 of the Constitution of Ukraine "in state and communal health care institutions, medical care is provided free of charge" (the case about free medical care) : Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated May 29, 2002 No. 10-пп/2002] : Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 29 travnia 2002 roku № 10-рр/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02#Text>
10. Boniak V.O. Konstytutsiine pravo liudyny i hromadianyna na osvitu ta yoho zabezpechennia v Ukraini [The constitutional right of a person and a citizen to education and its provision in Ukraine] : avtoref. dys... kand. yuryd. nauk : Kyiv, 2005. 20 s.
11. Brovko N.I. Mekhanizm pravovoho zakhystu prav liudyny ta yoho elementy [Mechanism of legal protection of human rights and its elements]. URL: https://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/faculteti/zbirnik_tez_mehanizm_zahist_prav_ludin.pdf
12. Romashchenko I.O. Poriadok ta formy zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav ta okhoroniuvanykh zakonom interesiv shliakhom zminy ta pryypynennia pravovidnoshennia [The procedure and forms of protection of subjective civil rights and interests protected by law by changing and terminating the legal relationship]. URL: https://www.researchgate.net/publication/319911744_poradok_ta_formi_zahistu_subektivnih_civilnih_prav_ta_ohoronuvanih_zakonom_interesiv_slahom_zmini_ta_pripinenna_pravovidnosenna

13. Skakun O. F. Teoriia prava i derzhavy [Theory of law and the state] : pidruch. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-51.html>
14. Lemak V.V., Turianytsia V.V. Skladovi mekhanizmu zakhystu ta harantii prav i svobod liudyny [Components of the mechanism of protection and guarantee of human rights and freedoms]. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17752/3.pdf>
15. Pro bezoplatnu pravovu dopomohu : Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2011 roku № 3460-VI [On free legal aid : Law of Ukraine dated June 2, 2011 No. 3460-VI]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/print>
16. Vysnovok Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za zvernenniam Verkhovnoi Rady Ukrainy pro nadannia vysnovku shchodo vidpovidnosti zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia) vymoham statei 157 i 158 Konstytutsii Ukrainy vid 20 sichnia 2016 roku № 1-v/2016 [Conclusion of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine to provide an opinion on the compliance of the draft law on amendments to the Constitution of Ukraine (with regard to justice) to the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine dated January 20, 2016 No. 1-B/2016.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001v710-16#Text>
17. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia)» [Explanatory note to the draft Law of Ukraine “On Amendments to the Constitution of Ukraine (Regarding Justice)”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/gh2pw00b?an=4>
18. Slovnnyk ukrainskoi movy : [v 11 t.] [Dictionary of the Ukrainian language : [in 11 volumes]] / AN Ukrainskoi RSR, In-t movoznav. im. O. O. Potebni ; redkol.: I. K. Bilodid (holova) [ta in.]. Kyiv : Nauk. dumka, 1970 - 1980. T. 8 : Pryroda-Riakhtlyvyi / red. tomu: V. O. Vynnyk [ta in.]. 1977. 927 s.

19. Natsionalnyi klasyfikator Ukrainy. Klasyfikator profesii DK 003:2010. Iz zminamy i dopovnenniamy, vnesenymy nakazom Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 25 zhovtnia 2021 roku №810 [National Classifier of Ukraine. Classifier of professions DK 003:2010. With changes and additions made by order of the Ministry of Economy of Ukraine dated October 25, 2021 No. 810]. URL: https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433
20. Pro advokaturu ta advokatsku diialnist : Zakon Ukrainy vid 5 lypnia 2012 roku № 5076-VI, potochna redaktsiia [On advocacy and advocacy : Law of Ukraine dated July 5, 2012 No. 5076-VI, current version]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/print>